

Jak je to jinde ve světě

Drobečky z amerického kontinentu

DUŠAN SOUDEK

Kanadské střední školy: klasifikovat žáky?

Povinná školní docházka byla v Kanadě zavedena 1880–1900; v Quebecu 1914 (v Čechách 1775). V roce 1920 byla rozšířena do 16 let. Známkování je podle znalostí v %; v 1930 zjednodušeno na ABC; 1960 „pass or fail“ (prošel nebo ne); 1968 report nedoporučuje známky. 1980–90: celý ročník má zůstat pohromadě, propadnutí snižuje sebedůvěru. Někteří absolventi školy se projevili jako negramotní, od 1999 standardní klasifikace a zkoušky v celé provincii. Každá místní školní rada (schoolboard) má zde velkou pravomoc; většinou se známkuje: A = vynikající, B = průměr, C = dostatečně. Nedořešený problém: má se známkovat, či ne?

Outsourcing; změněný význam slova...

Starší význam tohoto slova znamenal, že výrobce produktu si dal méně významné výrobce udělat jinde u specialisty, což bylo levnější; např. automobilka si dala udělat nárazníky. Dnes „outsourcing“ znamená, že výroba se přenesla do jiné země, kde je levnější. Týká se nejen výrobků, ale i informačních technologií, administrativy aj. Podmínkou je, aby zaměstnanci v nové zemi znali plynule anglicky. Postižená je USA, odkud „joby“ se stěhují do Irska, ale hlavně do Indie; výhledově i do Střední Asie, Filipín, Thajska. Např. mzda programátora v Rusku, Číně, Indii je zhruba 20 % mzdy programátora v USA. Není div, že 2,5 milionu pracovníků z USA zmizelo. Indie je v časovém pásmu 10 a půl hodiny napřed; proto se požadují po tamních zaměstnancích noční směny, aby se přizpůsobili času v USA. To přirozeně vede k zdravotním problémům zaměstnanců. Ovšem řada pracovníků zmizela i z Kanady do USA.

Inuitové

Takto se označují příslušníci odlišné etnické skupiny dříve nazývané přezdívkou Eskymáci. Žijí na arktickém severu ve své původní vlasti na Sibiři (více než 1 000), na Aljašce (asi 20 000), v Kanadě (28 000) a v Grónsku (59 000). Do své nynější oblasti přišli asi před 4 000 lety. Mají specifickou kulturu podmíněnou nehostinností své domoviny a podnebí. Tyto faktory způsobily, že jejich oblast nebyla kolonizována a byla uchráněna invaze. Jak v Kanadě, tak i v Grónsku v inuitských oblastech žije jen asi 20 % lidí narozených mimo Arktidu. Světu dali Inuitové dva své vynálezy: kajak a saně tažené psím spřežením. Živili se výhradně lovem mořských a suchozemských savců. Výskyt kořisti vyžadoval časté cestování, což vysvětluje jejich společný jazyk (na rozdíl od indiánů), byť i s rozličnými dialekty. Zde některé specifity jejich jazyka: pro „sníh“ mají asi 30 významově odlišných výrazů a nerozeznávají mezi zelenou a modrou barvou, zato jejich popis polohy vzdáleného objektu je přesnější než náš. Rozdělení času na časové jednotky nemělo pro ně význam a neměli vůbec slovo ve významu „čas“. I svou fyziologii se liší od jiných lidí: je tu četná krevní skupina „B“, která není u indiánů. Mají vyšší bazální metabolismus, méně potních žláz, adaptaci krevního oběhu na chlad a přizpůsobení se na tučné maso jako základ stravy. Inuity studoval intenzivně českoamerický antropolog Hrdlička; výsledkem bylo asi 20 jeho publikací.

Základní inuitská jednotka byla rodina a rod, ne kmen. Inuitové neznají náčelníka, zato má u nich autoritu dobrý lovec a rádce („headman“), který však nemá pravomoc rozkazovat. Proto nevznikla u nich třída dědičných náčelníků. Muži a ženy mají své přesně ohraničené funkce: muž loví a žena připravuje potravu a oblečení. Když muž ztratil svou ženu, nemohl cestovat a mohl si se souhlasem jejího manžela ženu dočasně „vypůjčit“. Na cestách si stavěli sněhová „iglú“, kdežto jinak měli trvalejší obydlí z drnů. Kolísání podnebí způsobilo i dlouhodobou adaptaci jejich zvyků: kultura

„Dorset“, kdy je živilo moře, a později suchozemská kultura „Thule“. Když kořist nebyla k dosažení, umíraly někdy celé rody hladem. Jejich náboženství bylo omezeno na obavu ze zlých duchů a čarodějů; dnes jsou příslušníky konkurenčních křesťanských církví. Tím se dostáváme k dnešní situaci Inuitů a jejich organizací.

Severní polární oblasti jsou obývány pouze Inuity, kteří záhy uspořádali „Cirkumpolární konferenci“ (1977) a přiměli Spojené národy k udělení statutu „Nevládání organizace“ pro Inuity. To vedlo k autonomii Grónska (Kaalallit Nunaat 1979) a uznání Nunavutu jako kanadské provincie (1999). Obě území mají značnou samosprávu, vykonávanou volenými shromážděními. Příslušné zeměpisné termíny byly nahrazeny názvy v jazyku Inuktit. Hlavní města jsou v Grónsku Nuuk (dříve Godthab, 13 tisíc ob.) a v Kanadě Iqualuit (Frobisher Bay, 5 000). Byly uspořádány i sportovní soutěže společně všem Inukům. Jejich jazyk je psán v Grónsku latinkou, na Aljašce a v Kanadě slabičným písmem vytvořeným misionáři v 19. století původně pro indiány. Ruští Inuitové píší azbukou. Nemají společný spisovný jazyk, ale mají svou TV a rozhlas; kanadští Inuitové si natočili i úspěšný film Atanarjuat, mluvený inuitsky.

Značné rozdíly mezi Grónskem a Nunavutem jsou způsobeny odlišnou přístupností obou oblastí: část západního Grónska je vzhledem k teplým mořským proudům celý rok prosta ledu a přístupná lodím, kdežto Nunavut dovoluje lodní dopravu jen krátce v létě, jež je však rušena častou hustou mlhou; celoroční letecká doprava je ovšem drahá. Proto bylo Grónsko již dávno objeveno a kolonizováno Islandy (r. 985), kteří odtud objevili N. Foundland a tím vlastně Ameriku kolem r. 1000. V Grónsku existovalo i biskupství a 12 kostelů pro asi tři tisíce „Vikingů“; poslední zpráva o nich je z r. 1408. Dánská expedice r. 1721 tam však našla jen Inuity. Osud grónských „Vikingů“ dodnes není vysvětlen. Grónsko bylo „znovuobjeveno“ Evropany r. 1585 a bylo navštěvováno často velrybáři, až se dostalo pod dánskou svrchovanost. Kanadští Inuitové měli obchodní styky od roku 1670 se Spo-

lečností Hudsonova zálivu (Hudson Bay Company), jejímž prvním guvernérem byl princ Rupert, pražský rodák, syn Zimního krále. Dnes HBC prodala své severní faktorie a věnuje se výnosnějším obchodům „supermarketům“. Pro Gronlandany se vydávají dva časopisy (od r. 1850), existuje i divadlo, knihovny, hudba a univerzita v Nuuku. Proto se grónští Inuitové „globalizovali“ podstatně dříve než kanadští, kteří před 2 generacemi žili tradičním způsobem. V obou oblastech dnes žijí v domech (vytápěných elektrinou) tvořících trvalé osady. Cestování je jen rodinnou vzpomínkou; psí spřežení byla nahrazena sněžovými vozidly (snowmobiles). Novým faktorem pro Inuity byla práce za mzdu, ale i nezaměstnanost. Čím se žije dnes?

Částečně ještě lovem suchozemských a mořských savců, ale i lovem ryb a krabů. Mají značné umělecké nadání pro produkci řezb a obrázků, které jsou hledaným exportním artiklem. Někde je i práce v dolech. V době války někteří našli zaměstnání ve vojenských instalacích. Prof. Svoboda sice prokázal, že je možno i v Arktidě pěstovat během léta v plastických sklenicích zeleninu, ale pro Inuity je pěstování rostlin úplně cizím konceptem. Během krátkého léta Arktida je ovšem porostlá nízkými kvetoucími rostlinami. Inuité nejsou zvyklí ani na pastevectví, ačkoliv v Grónsku probíhá chov ovcí a polodomeštickovaných sobů z Norska. Učitelé tu byli Laponci. V Grónsku je zdrojem příjmů těž turistika – je tu k dispozici 8 turistických kanceláří, které vás vybaví a poskytnou průvodce, možno přespat i v hotelovém iglú.

Malé Dánsko nebylo nikdy koloniální velmocí, proto chování Dánů vůči Inuitům bylo odlišné od zvyků mnohých koloniálních velmocí. Smíšená manželství nebyla vzácností a dodnes je možno v Nuuku vidět Dány a Inuity bydlit v téže moderní budově.

Obě inuitské oblasti mají rozlohu každá zhruba 2 miliony km²; Grónsko je pokryto z 85 % ledovcem. Malý počet obyvatel v obrovských prostorách působí, že jeden obyvatel v poměru k počtu příslušných km² vyjde takto: 1 : 70 km² pro Nunavut; 1 : 35 km² pro Grónsko.

H. - *Thule-Inuit*

Grónské osady jsou vesměs přístupné z moře, i když ne vždy. Polovina komunit v Nunavutu je však dostupná po ledě nebo jen letadly. To vede k vysokým životním nákladům: dovážené potraviny, např. brambory, jsou zde 3x dražší než jinde v Kanadě. Obtížné je pak přilákat specialisty.

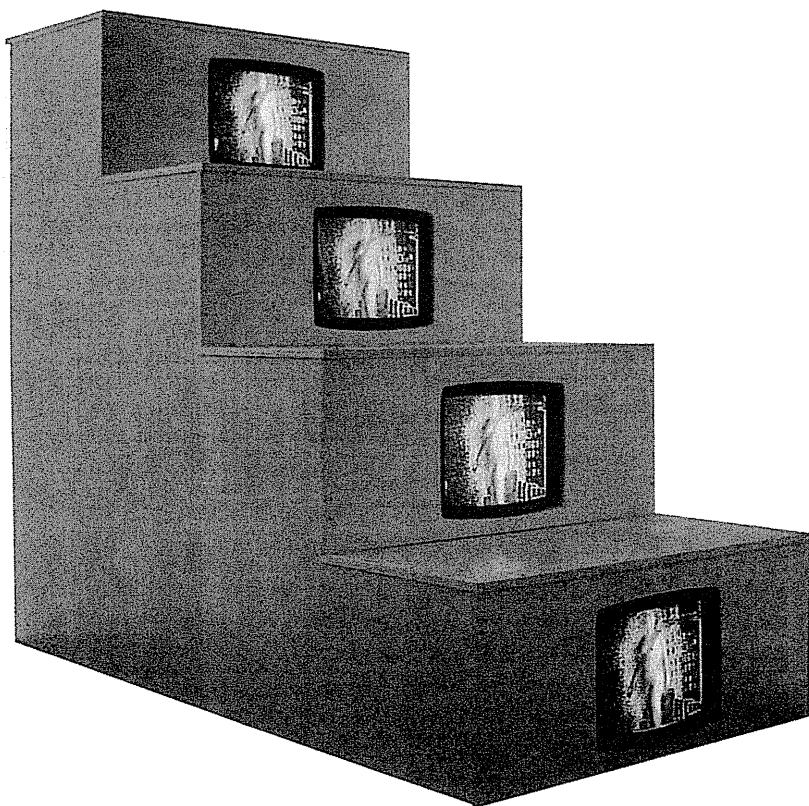
Nunavut má značné zásoby zemního plynu a nafty. Grónsko vydává vlastní poštovní známky s textem KAALALLIT NUNAAT-GROENLAND.

Ztráta původní kultury má ovšem i své stinné stránky. V kanadské Arktidě je značná sebevražednost, alkoholismus, vdechování benzinových par, drogy. Podle poslední informace z Nunavutu (březen, květen 2004) je tu značná nezaměstnanost, lidé jsou

závislí na podporách od federální vlády, turistika je bezvýznamná a je méně domů pro obyvatele, než se slibovalo; je tu vysoká porodnost.

(Pro milovníky silných nápojů mohou prozradit, že z Grónska se exportuje likér (Greenland Akvavit Kvan) s extraktem z jednoleté grónské rostliny z rodu *Angelica*.

Autor děkuje Grónské reprezentaci Dánského vyslanectví v Ottawě a vládě Nunavutu za informační materiál. Ten je rozdílný v obsahu i kvalitě. Dále děkuje své manželce Věře za poznatky z jejích opětovných návštěv kanadské Arktidy i Grónska.



Shigeo Kubota, Akt, eine Treppe hinabsteigend (Duchampiana), 1975/76